

Nederlanders en Molukkers 1605 - 2005:

een eeuwig verbond?

DOCENTENHANDLEIDING

VERHALEN EN VAARDIGHEDEN

In deze lesbrief voor de bovenbouw vmbo staan zes historische verhalen over Nederlanders en Molukkers in de 17e eeuw centraal in combinatie met historische vaardigheden uit het examenprogramma vmbo. Historische verhalen geven leerlingen de mogelijkheid om geschiedenis als 'echter' te ervaren. Dat is goed voor hun motivatie voor het vak, maar ook voor hun kennis en begrip van de examenstof.

Bij de behandeling van het examenthema over Nederland en Indonesië kan de lesbrief worden gebruikt als verdieping van de lesstof over eindterm 1 van exameneenheid K4: "De kandidaat kan enkele voorbeelden geven en beschrijven van manieren waarop de VOC in Indonesië ter verkrijging en bescherming van monopolieposities gebruik maakte van diplomatie en geweld (sluiten van verdragen met lokale vorsten; handelsvoordelen in ruil voor militaire steun; beheersing van de belangrijkste scheepvaartroutes; strafexpedities / hongitochten)".

In het centraal examen vmbo zal blijvend nadruk gelegd worden op bepaalde vaardigheden. (Zie hierover: *Kleio 6/2004*.) Met deze lesbrief oefenen leerlingen in enkele relatief lastige vaardigheden uit exameneenheid K3. Deze worden bij de opdrachten expliciet genoemd, zodat leerlingen zich bewust zijn van wat ze leren. De vermelding van vaardigheden kan ook helpen bij het doelgericht nabespreken van de opdrachten en het aan leerlingen duidelijk maken dat het tijdens het examen gaat om kennis én vaardigheden.

Afhankelijk van de aanpak kunnen de opdrachten van de lesbrief in drie tot zes uren worden uitgevoerd.

INSTAP

Als mogelijke instap deelt de docent speculaasjes of pepernoten (kruidnoten) uit en voert een klassengesprek over de vraag of deze lekkereien wel of niet 'typisch Nederlands' zijn. Mogelijke antwoorden: Ja, omdat ze (vrijwel) nergens anders voorkomen. Nee, omdat er buitenlandse kruiden in zijn verwerkt. De docent vertelt over de geschiedenis en ingrediënten van speculaas (zie lesbrief havo/vwo, tekstbron F). Hij wijst erop dat drie van de in 'speculaaskruiden' verwerkte specerijen uit de Molukken afkomstig zijn: kruidnagel, nootmuskaat en foelie (vliesje van de muskaatnoot). De docent wijst de eilandengroep aan op een wereldkaart en laat een hoeveelheid van de drie specerijen in ongemalen vorm rondgaan. (Zie ook lesbrief havo/vwo, tekstbronnen B en C.)

ANTWOORDMODEL

- 1 a 5
b 4

- 2 a Ambon

Bron	gaat over ^b	is geschreven in ^c	is geschreven door een ^d
1	1580-1647	1675	Duitser
2	1605	1650	Molukker
3	1605-1609	1725	Nederlander
4	1611	1978	Duitser
5	1643	1650	Molukker
6	1646	1992	Molukker en Indonesiër

- 3 a
- Ieder mocht zijn eigen geloof houden.
 - Molukkers zwoeren trouw aan de Staten Generaal en aan de gouverneur zolang als zij leven.
 - Molukkers zwoeren dat zij alleen aan Nederlanders kruidnagelen zouden verkopen
 - Nederlanders zouden geen kasteel op het eiland maken, zo lang zij in de eeuwige vriendschap waren.
- b *Bijvoorbeeld:* Ja dat klopt. Uit bron 3 blijkt dat ze in een verbond 'eeuwige vriendschap' hebben afgesproken.

- 4 a Negatief. Hij noemt ze "wild" en "onwetend".
- b *Bijvoorbeeld:* Ik denk positief, want het was zelf een VOC-ambtenaar en hij schrijft niet negatief over de Nederlandse versterking van het kasteel.
- c *Bijvoorbeeld:* Ik denk positief, want het was zelf een Molukker en hij schrijft niet negatief over de Molukkers.
- d *Bijvoorbeeld:* Negatief. In bron 2 schrijft hij dat Nederlanders naar Ambon varen omdat het "profijtelijk" is.
- e *Bijvoorbeeld:* Negatief. Hij noemt ze "net kinderen".
- f *Bijvoorbeeld:* Ja, representatief, want in bron 1 schrijft Rumphius net zoiets.
- g *Bijvoorbeeld:* Ik denk negatief, omdat hij schrijft: "Jan Pieterszoon glimlacht boosaardig."
- h *Bijvoorbeeld:* Negatief. Hij vertelt hoe Nederlanders in de nacht het dorp overvallen.
- i *Bijvoorbeeld:* De mening van schrijvers is het gevolg van hun eigen leefsituatie. Vroeger schreef de Nederlander en Duitser positief over de Nederlanders en negatief over de Molukse tegenstanders. De Molukse schrijver van vroeger en de Indonesische schrijver uit 1992 schreven negatief over de Nederlandse tegenstanders. Ik denk dat de Duitse schrijver uit 1978 negatief schreef over Coen omdat hij tegen geweld was.

- 5
- a In 1611 hadden Nederlanders de macht over het kasteel van Ambon.
 - b Wat Both en Coen tegen elkaar zeiden.
 - c Coen vond dat de VOC keihard moest omgaan met Molukkers, Engelsen, Spanjaarden en Portugezen.
 - d Alleen met strijd krijg je een goed resultaat.
 - e *Bijvoorbeeld:* Both antwoordde: 'Grote God, nee Coen! Dat mag niet. We zijn hier om handel te drijven en niet om oorlog te voeren met drie grote Europese landen. Dat zou veel geld kosten en dat zou zonde zijn van het geld. We kunnen beter met slimme diplomatie onze zaken regelen. Dat levert meer winst op!' Coen hield zijn mond en dacht: 'Mijn tijd komt nog wel!'
 - f Coen was streng en werd gevreesd door zijn minderen. Voor vijanden was hij meedogenloos. Hij gebruikte veel geweld, zoals op Banda, waar honderden Bandanezen werden vermoord en als slaaf verkocht.
 - g *Bijvoorbeeld:* Ik vind dat de VOC het meer had moeten aanpakken met diplomatie en minder met geweld. Ik vind dat je wel mag proberen winst te maken, maar zonder geweld.
 - h *Bijvoorbeeld:* Coen en ik vinden allebei dat je mag proberen winst te maken. Coen vond dat je daarvoor geweld mocht gebruiken. Ik ben daartegen.
 - i *Bijvoorbeeld:* Het verschil tussen het standpunt van Coen en dat van mezelf heeft te maken met de situatie waarin ik leef. Ik weet nu door school en televisie hoeveel menselijke ellende ervan komt als mensen geweld gebruiken tegen anderen.
- 6
- a *Bijvoorbeeld:* Ja, bruikbaar, omdat ik er informatie uit kan halen over deze vraag.
 - b *Bijvoorbeeld:* Nee, volgens mij niet betrouwbaar, want ik kan me niet voorstellen dat het verhaal echt is gebeurd. Juist omdat het zo'n mooi verhaal is denk ik dat het is verzonnen.

BRONVERMELDING VAN DE VERHALEN

- 1 Chris van Fraassen en Hans Straver (ed.), *G.E. Rumphius, De Ambonse eilanden onder de VOC*, LSEM Utrecht 2002.
- 2 Hans Straver, Chris van Fraassen en Jan van der Putten (ed.), *Ridjali: Historie van Hitu. Een Ambonse geschiedenis uit de zeventiende eeuw*, LSEM Utrecht 2004.
- 3 F. Valentijn, *Oud- en Nieuw Oost-Indiën*, Dordrecht 1724-26, deel II.
- 4 K.F. Kohlenberg, *Ijzeren Jan*, Baarn 1979.
- 5 Zie 1.
- 6 Teon Peunu, *Sekuntum kembang dari seberang*, Bandung 1992. Vertaald in: Hans Straver, *De historie van Kotidjah*, LSEM Utrecht 1998.

VERANTWOORDING VAN AFBEELDINGEN

- Afbeelding 1* I. Commelin. *Begin ende voortgangh van de Vereenighde Nederlandsche Geoctroyeerde oost-Indische Compagnie*. (1646) Amsterdam 1969.
- Afbeelding 2* Germen Boelens, *Kaart van de Molukken*, LSEM 2005.
- Afbeelding 3* François Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indiën II*. Amsterdam 1724. Beschryvinge van Amboina afb. XL, p. 182.
- Afbeelding 4* L. Bor, *Amboinse oorlogen, door Arnold de Vlaming van Oudshoorn als Superintendent, over d'Oosterse gewesten Oorlogaffig ten eind gebracht*. Delft 1663. Titelblad.
- Afbeelding 5* Jacob van Neck, 'Waerachtig verhael van de Schipvaerd op Oost-Indien', p. 19. In: I. Commelin. *Begin ende voortgangh ...* Amsterdam 1969.
- Afbeelding 6* Ludovico de Varthema, *Reisen im Orient*. Ed. F. Reichert. Sigmaringen 1996, p. 231.

COLOFON

Tom van der Geugten, *Nederlanders en Molukkers 1605-2005: een eeuwig verbond?*
Lesbrief voor de bovenbouw vmbo. LSEM, Utrecht 2005.

Vormgeving Rebecca Tahalele-Rutumalessy
Druk Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Reprografische dienst
Bouhof

© 2005, Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Deze lesbrief mag door docenten zonder voorafgaande toestemming worden vermenigvuldigd, echter uitsluitend voor gebruik zonder winst-oogmerk in hun eigen onderwijs.

Deze lesbrief voor de bovenbouw vmbo-gt verschijnt ter gelegenheid van de nascholings- en studiemiddag "Nederlanders en Molukkers 1605-2005: een eeuwig verbond?" op 23 februari 2005 te Utrecht, georganiseerd door het Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers (www.lsem.nl) en het Moluks Historisch Museum (www.museum-maluku.nl). Bij deze gelegenheid verschijnt tevens een lesbrief voor de bovenbouw havo en vwo, waarin een lijst met aanbevolen titels voor de schoolmediatheek.

Met dank voor het kritisch commentaar van: Xaf Lasomer, Wim Manuhutu, Hans Straver en Coreline Boot.

Deze lesbrief voor de bovenbouw vmbo is verkrijgbaar door overmaking van 2,75 euro op bankrekening nummer 68.74.11.084, onder vermelding van 'lesbrief 1605-2005 vmbo'.

De lesbrief voor de bovenbouw havo en vwo is verkrijgbaar door overmaking van 3,25 euro onder vermelding van 'lesbrief 1605-2005 havo/vwo'.

Beide lesbrieven zijn verkrijgbaar door overmaking van 5,00 euro op bankrekening nummer 68.74.11.084, onder vermelding van 'lesbrieven 1605-2005'.

Na hun aankomst stuurde de kapitein van de Portugezen iemand om hen het volgende te vragen: ‘Waar komt deze oorlogsvloot vandaan?’ Zij antwoordden: ‘Deze vloot komt uit Holland.’ Daarna zeiden zij tegen de kapitein van de Portugezen: ‘Verlaat dit land.’
[Ridjali, Historie van Hitu]

Na hun aankomst stuurde de kapitein van de Portugezen iemand om hen het volgende te vragen: ‘Waar komt deze oorlogsvloot vandaan?’ Zij antwoordden: ‘Deze vloot komt uit Holland.’ Daarna zeiden